

<https://doi.org/10.5817/NR2021-1-8>

Grzegorz Gazda jako rusista. In memoriam polského teoretika literatury

Rusistika nebyla hlavním oborem vědecké činnosti nedávno zesnulého Grzegorza Gazdy (13. října 1943 – 28. srpna 2020), profesora humanitních věd, historika a teoretika literatury a filmu, odborníka na literaturu holokaustu. Jako absolvent lodžského lycea J. Lelewela vstoupil na Filologickou fakultu Lodžské univerzity, kterou ukončil roku 1966 v oboru polská filologie se specializací filmologie: magisterský titul získal prací o polském poetickém filmu pod vedením prof. Bolesława Lewického, v letech 1967–1969 byl doktorandem v Polské akademii věd a titul doktora humanitních věd získal roku 1972 prací o polském futurismu za vedení prof. Stefanie Skwarczyńskiej; mezi recenzenty byl mj. Michał Głowiński. Habilitoval se spisem z dějin evropských avantgard, který recenzoval kromě Stefanie Skwarczyńskiej také Janusz Sławiński.¹ A právě těmito posledně uvedenými pracemi nemohl nevstoupit do hájemství ruské literatury.

Takříkajíc zdědil koeditorství genologického časopisu *Zagadnienia rodzajów literackich* po své učitelce Stefanii Skwarczyńskiej (1902–1988) a dále v tom spolupracoval s druhou redakcí, která byla tehdy ve Vratislavi/Wrocławu a již

reprezentoval skvělý literární teoretik, genolog a filmolog Jan Trzynadlowski (1912–1995) a později jeho žák Bogdan Pięczka (1935–2004).

V rozsáhlém panoramatu vědecké činnosti Grzegorza Gazdy vyniká však – jak výše naznačeno – také jeho rusistická tvorba; to byl také jeden z důvodů, proč jsme ho požádali o členství v redakční radě *Nové rusistiky*. Magisterský titul za vedení prof. Bolesława W. Lewického získal sice na základě analýzy polského poetického filmu, ale již doktorát získal za práci *Futuryzm w Polsce na tle ówczesnych prądów literackich* napsanou již za vedení Stefanie Skwarczyńskiej (recenzenty byli prof. Teresa Ciešlikowska, prof. Artur Hutnikiewicz i prof. Michał Głowiński). Gazda se vlastně pohyboval mezi literaturou, divadlem a filmem a mezi literárními směry a žánry. A právě od literárních a uměleckých směrů vedla cesta k moderně a avantgardě, a tedy k rusistice. Jeho habilitace byla *Awangarda – nowoczesność i tradycja. Z teorii i historii europejskich kierunków literackich pierwszych dziesięcioleci XX wieku* a ji rozvinul do publikací *Futuryzm w Polsce* (Ossolineum Wrocław 1972), *Awangarda, nowoczesność i tradycja. W kręgu europejskich kierunków literackich pierwszych dziesięcioleci XX wieku* (Łódź 1987), *Słownik europejskich kierunków i grup literackich XX wieku* (Warszawa 2000, 2009), *Dwudziestolecie międzywojenne. Słownik literatury polskiej* (Gdańsk 2008) a koneckonců i do slovníku, který redigoval, a to *Słownik rodzajów i gatunków literackich* (Kraków 2006,

1 Podrobnější biografické a kariérové informace viz [POSPÍŠIL 2020].

2012), kam přispěli i brněnští slavisté. Jak vidno, jeho doménou byla polská literatura, polský film, polská avantgarda, konkrétně polský futurismus, a tu nemohl minout ruskou avantgardu a ruský futurismus a s ním spřízněné umělecké směry, jimiž ruská literatura spolu s výtvarným uměním a architekturou opět – po tzv. zlatém věku a ruském realismu a románu – stanula v čele světového literárního a obecně uměleckého (týkalo se to v určitém smyslu i hudby) vývoje. Uvádět konkrétní jména by bylo vožením sov do Athén (egofuturismus, kubofuturismus, konstruktivismus, abstrakcionismus, a přece jen pár jmen: Vladimír Majakovskij, Velimir Chlebnikov, Alexej Kručonych, Vasilij Kandinskij, Kazimir Malevič, Marc Chagall). Také analýzu žánrů opíral o ruskou literaturu, která do jejich podoby vnesla silné inovativní prvky. Své docenění role ruské literatury vyjádřil v knize *Awangarda, nowoczesność i tradycja* slovy „... przykład literatury rosyjskiej [...] potwierdza bezpośrednią zależność wysokiej rangi symbolizmu i wysokiej rangi awangardowej formacji poetyckiej, jaka po nim nastąpiła“ [GAZDA 1987, 183]. Stojí za to připomenout, že Gazda komentoval vliv marxismu a revoluční situace, jež avantgardu utvářely (proletářská literatura, ale také futurismus, konstruktivismus a surrealismus) – sami autoři byli s radikální levicí osobně úzce spjatí. Gazda byl také jedním z mála badatelů, kteří komparovali polský, ruský a český (sic!) futurismus: zvláště český futurismus, jenž donedávna čeští

bohemisté v dějinách české literatury ani nevydělovali jako speciální směr zaujímající pozici na úrovni poetismu nebo surrealismu (koneckonců řada děl tradičně přiřazovaných k těmto směrům, má futuristické podloží: S. K. Neumann: *Nové zpěvy*, 1918; V. Nezval: *Edison*, 1927; J. Seifert: *Na vlnách TSF*; 1925 aj.). To, že Poláci, v jejichž literatuře byl futurismus silný, nacházejí tyto rysy i v české literatuře, zatímco ruská je de facto pro obě literatury předlohou – doložila až později speciální publikace polské bohemistky ([GWÓŹDŹ-SZEWCZENKO 2009], viz naši recenzi [POSPÍŠIL 2011]). Grzegorz Gazda byl tak – kromě širokého, již zmíněného rozpětí – také významným rusistou, znalcem ruské a mezinárodní avantgardy a předjímal budoucí práce o českém futurismu.

Ivo Pospíšil

Bibliografie:

- POSPÍŠIL, I. (2011): *Ilona Gwóźdź-Szewczenko: Futuryzm w czeskim pejzażu literackim. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009 (recenze)*. STIL 10, Beograd 2011, s. 357–358.
- POSPÍŠIL, I. (2020): *Památce Grzegorze Gazdy*. Slavica litteraria, 2020, č. 2, s. 171–172.
- GAZDA, G. (1987): *Awangarda, nowoczesność i tradycja: w kręgu europejskich kierunków literackich pierwszych dzieścioleci XX w.* Łódź.
- GWÓŹDŹ-SZEWCZENKO, I. (2009): *Futuryzm w czeskim pejzażu literackim*. Wrocław.